

УДК 340.1:930.85(37)(045)
DOI 10.32782/2523-4269-2025-91-19-24

Туренко Олег Станіславович,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3
(Донецький державний університет внутрішніх справ, м. Кропивницький)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4653-4731>

АНТИЧНІ ФАБУЛИ МИРУ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті розглянуто політико-правові сенси «миру» в античній картині світу. Ця лексема має ознаки багатовимірності і багатовекторності, динамізму, його сенси завжди полемічні. Це обумовлено міфо-політеїстичною, договірною природою цього поняття. Полемічність сенсів миру виходить з принципів ненасилля, свободи, право кожного визначати критерії загального Блага і щастя. Ці привілеї діяли в сакральному просторі присутності богів, в завершеній політико-правовій сфері полісу й товариської комунікації. Здобутий трьома договірними колами мир отримує установчий статус і є початком формування політико-правового порядку античних спільнот.

Ключові слова: античність, мир, договір, політико-правовий порядок.

Постановка проблеми. Слід за А. Бадью, можна стверджувати, що ХХ ст. було епохою обіцянки «вічного миру» – уявлення, що «прогресивна частина людства» здатна припинити нескінченний перебіг війн і встановити «мир у всьому світі». Ця концепція сформувала ключову ідею ХХ ст. – ідею «останньої війни», яка має закласти основу новому планетарному ладу. Тобто війна повинна «завершити» старе і «розпочати» нове [1, с. 58], більш досконале життя, і як ганебне явище цивілізації зникнути. Таке сподівання було закладено в преамбулі Статуту ООН, де проголошується: «Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості позбавити майбутні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе».

Творцям сучасної міжнародної системи безпеки вісімдесят років вдавалось не допустити нової світової війни, сформулювати юридичні стандарти міжнародного захисту миру, заборонити певні форми війни і закріпити норми міжнародного гуманітарного права. Створення архітектури міжнародної безпеки співпало з початком глобалізації, перемогою принципів ліберальної демократії. У результаті наприкінці ХХ ст. ООН і ЄС стали вважатися інституціями нового міжнародного керування. Вже лунали заклики «створити глобальну соціальну та екологічну державу» [2, с. 187]. Уявлялося, що мир у «цивілізованих зонах» запанував назавжди. Однак події 2022–2025 років свідчать про зворотне: міжнародна система безпеки та принципи міжнародного права зазнали нищівного удару від путінської адміністрації. РФ відродила право сильного, відмовилась визнавати державний суверенітет України. В цих умовах вітчизняні інтелектуали мусять виявити сенси поняття «мир», розробити адекватні для країни алгоритми світопорядку.

Модерні пошуки концептів миру не є новацією. У 40-х роках ХХ ст. Г. Бутуль пропонував завдяки новій дисципліні полемології (дав.-гр. *“πολέμιος”* – «війна, конфлікт») дослідити анатомію війни. Переслідуючи цю мету, він дослідив 366 військових конфліктів і дійшов висновку, що війна є природною формою розвитку

соціуму, яка прискорює соціокультурні зміни. Стан миру є крихкою рівновагою структурних компонентів суспільства: його тривалість і форма залежать від контролю кризово-економічних циклів. Виходячи зі своїх міркувань, Г. Бутуль перефразував латинський афоризм «Хочеш миру – готуйся до війни», на завдання полемології «Хочеш миру – пізнай війну». У 70-х роках ХХ ст. Ж. Френд та його прихильники розширили поле дослідження полемології. Було акцентована увага на вивченні конфліктів. Ж. Френд виходив від Гераклітової тези, що війна несе в собі розбрат, визначивши нову мету полемології – досліджувати різноманітні форми соціального напруження: страйками, революціями – і завдяки цьому знайти можливі компроміси між елементами конфлікту.

У 50-х роках ХХ ст. виникають альтернативні напрями дослідження – іренологія (дав.-гр. *“εἰρήνη”* – «мир») і паксологія (лат. *“pax”* – «мир»). Їхні засновники (Й. Галтунг, Т. Ленц, К. Райт, Л. Ричардсон) виходили з тези, що війна є однією з форм насилля. Так, у теорії Галтунга «сфера миру» (ідеальний мир – образ бажаного світопорядку, заснованого на принципах соціальної злагоди) є станом без структурного насильства. Стан миру надає можливість суспільству розвиватися, усувати причини конфліктів. В цьому разі, як стверджує Галтунг, мир є позитивним: це «стан суспільства, за якого можлива реалізація багатьох цінностей (справедливості, відсутності страху і експлуатації), а негуманні відносини усунені або обмежені» [3, с. 16]. Позитивний мир – це абсолютиський ідеал. У свою чергу, негативний – пануюча практика міжнародного права і внутрішньої політики держав, які, не відмовляючись від причин конфлікту, змінюють форми насилля [4, с. 37].

У 60-х роках ХХ ст. обидва напрями дослідження миру втратили свою локальність і отримали назву “peace research” або “science of peace”. Зараз існує близько 300 дослідницьких інститутів і шкіл.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначеному темі іноземні вчені розробляють доволі давно. Так Курт Раафлауб (К. Raafaub) розглядає поняття «мир» як концептуальний елемент соціально-політичного

удосконалення системи самоврядування, демократичних процедур та громадських обов'язків громадян давньогрецьких полісів [5]. Одночасно досліджував світоглядні сенси миру в давньогрецькому світі Пітер Джон Родс (P. J. Rhodes) [6]. Продовжив останню традицію Карлос А. Мартінс де Хесус (Carlos A. Martins de Jesus), який розкрив поліаспектність і багатофункціональність поняття «мир» у світогляді давніх греків [7]. Зовнішньополітичні фабули миру античності, розбіжність сенсів мирних договорів, їхню двозначність досліджували Н. Розенштейн (N. Rosenstein) [8] і Л. Трітл (L. Tittle) [9]. Розвідки українських науковців характеризуються початковістю, універсальністю і глобальністю досліджень. Так, М. Генік пропонує методи дослідження міждисциплінарних розвідок сучасних форм миру [3]. І. Паніна розкриває образи миру в сучасних теоретичних концепціях міжнародних відносин [10]. Г. Ситник надає концепції природи війни і миру та їхні форми в глобальному світі [11].

Метою статті є дослідження політико-правових сенсів лексеми «мир» в уявленій картині світу давніх греків та римлян. Методами розвідки є феноменологічний, культурологічний, порівняльно-історичний.

Виклад основного матеріалу. Давні цивілізації мали схожі світоглядні принципи, втім, лексема «мир» має свої самобутні сенси в кожній з них. Для розвитку європейської цивілізації ключову роль відіграли наступність і взаємообмін давньогрецької і римської традицій. В аналізі світоглядних координат слід враховувати, що формування концепту «мир» відбувалось у добу раціоналізації соціального співжиття, періоди революційних змін, формування нових уявлень про право, свободу, справедливість тощо.

Архаїчні сенси «миру». У VIII – VI ст. до н.е. сенси «миру» виходили з міфологічної категорії Космос (дав.-гр. *κόσμος*”, лат. *“mundus*” – «порядок, впорядкованість, устрій, всесвіт, небесне склепіння, краса»), з принципу політеїзму, де був відсутній образ Бога-творця. Космос не був підвладний жодному з богів чи стихій, тому будь-який з елементів міг як зберегти властиву йому єдність, так і принести безлад. Геракліт проголошував, що *κόσμος* – це «устрій [світу], той самий для всього, не створив ані бог, ані людина, але він завжди був, і є, і буде вічно живим вогнем, що в міру запалюється й у міру згасає» [12, с. 43]. Отже, Космос уявлявся як вічна пульсуюча міра всього наявного – «незбагнена єдність компонентів: єдине- живе- розумне- прекрасне- блаженно-завершене- законно-байдуже- пластично- тілесне- божественно- діалогічне- екстатично- грайливе вічно-юне тіло» [13, с. 11].

Обжити, звичну частку Космосу давні греки визначали терміном «етос» (εθος) – у Геракліта звичай народу, його культура. Обжитість народу мала визначену огорожену просторо-матеріальну форму – землю. Вона усвідомлювалась як затишний світ, простір безпеки – дім. В цьому сенсі К. Шмітт зауважував: «земля, чи світ, виступала як коло, *orbis* (взята в кільце боєвим строем земля). Політичними гарантіями цього світу були неприступні захисні споруди, такі як прикордонні вали, Велика стіна, лімес, або (згідно з ісламським правом) уявлення про будинок миру, поза яким – війна» [14, с. 52].

Елементи огороженого *κόσμος* існували в єдності завдяки строгому порядку-законності, благозаконності (дав.-гр. *Θέμις* й *Εὐνομία*, лат. *Iustitia*). Платон визначав єднаючий закон Космосу терміном «геометрична рівність». Він порівнював Космос з універсальним

порядком, де «небо й землю, богів і людей пов'язують спілкування й дружба, порядність і поміркованість і, звичайно справедливість» [15, с. 386]. Всі творіння Всесвіту, як роз'яснює Платон, набувають «за допомогою впорядкованості, приналежності й мистецького вміння, яке кожному з них відповідне <...> достоїнство кожного облаштоване й прикрашене завдяки порядку <...> Порядок, притаманний кожному з творін і кожному з них окремий, робить добрим кожне творіння» [15, с. 385]. Отже, Космос є упорядкованою красою, гармонією. Тривалий стан геометричної єдності елементів обжитого Космосу, їхні цілісність і незабрудненість від безладу є миром (*εἰρήνη*), який народ мусить зберігати і культивувати як найвище мистецтво. Саме так практика і каркас уявного світопорядку формує колективну ідентичність і політико-правові інституції.

Давні народи прагнули наблизити свій етос до сфери богів, освятити свою землю їх присутністю. В цьому сенсі М. Еліаде помічав, що «характерною ознакою традиційних суспільств є протиставлення, яке вони проводять між територією, на котрій живуть, і невідомим та невизначеним простором, що їх оточує: перша – це Світ (точніше «наш світ»), Космос; все решта – це вже не Космос, а «інший світ», чужий хаотичний простір, населений привидами, демонами, «чужаками». Згодом ми побачимо, що будь-яка населена територія стає «Космосом» саме завдяки тому, що вона була попередньо освячена, бо так чи інакше вона є твором богів або сполучається з їхнім світом. Світ («наш світ») – це універсум, у якому вже проявилось священне і де внаслідок цього прорив на інший рівень став можливим і його можна повторити» [16, с. 17].

Освячена земля стає безпечною огороженою (*orbis*). У давніх греків ця ідея виявилась у фаланзі, товаристві гоплінів, а у римлян – в будівництві військового табору – модулюванні «свого упорядкованого миру» в профаному світі чужого. На думку К. Шмітта, *orbis* «породжує святилище, вилучаючи його зі сфери посвяченого, підпорядковуючи його власним законом, довіривши божественному. Огороджаюче кільце, утворене чоловічими тілами, є первісною формою ритуального, правового та політичного співіснування <...> право і мир спочатку ґрунтуються на огорожі <...> де правовий порядок <...> обмежує і приборкує війну» [14, с. 74]. Отже, з часу освячення своєї землі давні спільноти жили з богами в мирі (лат. *“pax deorum”*). Боги-патрони виступали охоронцями *orbis*, а клієнти постійно оновляли договір жертвоприношеннями і ритуалами. Цим вони зобов'язували патронів піклуватися про політико-правовий світопорядок спільноти. Довершена спільнота, таким чином, стає центром Космосу (Вічним Римом), яка отримує право панувати над усіма народами світу.

Втім, архаїчна міфо-військова організація сільських общин не змогла вирішити питання внутрішнього розподілу землі серед общинників. Це питання залишилося у сфері традиції: за кожним домогосподарством (*oikia*) закріплювалась частка загальноосвяченої землі. Ця норма звичаєва права залишалася незмінною. А для втілення космічного закону рівності грецькі спільноти утворили публічну сферу (*патріс*), де громадська комунікація має бути не примусовою, а вільною, поміркованою. Досягнення цієї мети було можливе за умови взаємних поступок, публічної відмови від надмірних домагань на багатство і владу. І головне, договору другого рівня – суспільного.

Перші політико-правові проєкти миру. Раціональним

початком руху до політико-правового життя у давніх афінян став *synoikismós* – акт вільної клятви перед богами жити у мирі і свободі, де суб'єкти соціальних відносин (*oikia*) та сільські общини (*κῶμη*) домовлялись вести публічні справи без насилля. Аристотель трактував об'єднання розрізнених одиниць народу як завершену спільність (*patris*) товаришів, де затверджується дух удосконалення і свободи.

Схожі ознаки, як синоїкізм двох народів – латинян і сабініян, помітні в історії виникнення «вічного Риму». В ідеальному сенсі Рим існував у формі *res publica* – стану вільного союзу і співробітництва *populus* (від індоевропейського “*pl-plo*” – «піхота») і старійшин. Цей ідеал був визначений у формулі “*Senātus Populusque Rōmānus (S.P.Q.R.)*”. Він проголошував право кожному говорити (*reor*), вільно виказувати свою думку про покращення загального блага і злагоди (*concordia*). Керував змагальним процесом дебатів і визначав остаточну формулу права (*iuris consensu*) цар – той, хто володів сакральним словом. Вперше такий процес дебатів (*res*) згадується в «Законах XII таблиць», норми яких є результатом колективної нормотворчості.

Слід звернути увагу на те, що *synoikismós* перетворював спільноту на солідарну групу друзів. В античні часи поняття «дружба» (“*philia, amicitia*”) усвідомлювалось не лише як стан мінімального миру, взаємодопомоги між суб'єктами, їх спрямована дія на благополуччя друга, але й як міфологічний імператив, що мав індоевропейські коріння. Його сенс розкриває Ш. Маламуд: «у ведичному санскриті *mitra* у середньому роді означає «дружба, союз»; у чоловічому роді – «друг». *Mitra* також є ім'ям великого божества ведичного пантеону, бога дружби, уособлення дружби. В мовах іранської групи авестійське *mitra* означає «угода», а як власне ім'я – бога, який володарює над усім, що належить до царини добра, ладу та світла <...> першим значенням індоіранського *mitra* є «згода, дружба як результат угоди» [17, с. 347].

Тож я гадаю, що у давніх греків та римлян дружба залишалася сакральною категорією, що дає змогу спільноті знайти і зберігати в майбутньому свій етос, миро-порядок і є ідеальною практикою, що спрямована на самовдосконалення товариства. Дружба – це чоловічий союз, який допомагає індивідуально ініціювати впровадження ідеальної практики чеснот, справедливості та права. На думку Дж. Фінніса, *philia* в Аристотелевій теорії (ті третій вид) є певною формою субсидіарності і справедливості. Вона спрямовує спільність на істину мету: «допомагати учасникам спільноти, допомагати собі самим або, точніше, констатувати себе самих через індивідуальну ініціативу вибору прихильності та реалізації цих прихильностей через особисту винахідливість та особисті зусилля в проєктах» [18, с. 46]. Отже, дружба є третім рівнем договору – індивідуальним, засобом подолання конфліктності всередині спільноти, інструментом вироблення демократичних інституцій і поглиблення органічної солідарності (в Дюркгеймовському сенсі).

Як проміжний висновок зазначимо, що антична лексема «мир» є тривалим, упорядкованим життям без насилля. Це стан розумного союзу і внутрішньої взаємодопомоги між товаришами, які перебувають в агоністичній конкуренції в справі здобуття загального блага і щастя. При цьому щастя, на думку Аристотеля, визначалося в процесі пізнання, сенси якого закріплювалися в колективній згоді [19, с. 13]. Отже, благо, щастя стають раціональними поняттями, розроблення яких

починається поруч або після встановлення миру.

Правоустановча функція миру. Політична практики античних спільнот не могли бути сталою соціальною інституцією без впровадження ефективних правових принципів індивідуальних взаємовідносин. Синоїкізм усвідомлювався як перемога світопорядку над безладдям, остаточне утвердження «свого світу», сакрального простору блага, де панували свобода, дружба і право вільно розпоряджувати своєю власністю. Втім, етосо-політичні принципи виявилися не здатними упорядковувати соціально-економічні відносини. Знайдена форма миру не співпала з наявними принципами землекористування. Тому в Афінах утвердилася олігархія євпатритів, панування принципів виживання самодостатніх *oikia*. Над більшістю гоплів нависла загроза стати борговими рабами. Тоді товариські принципи взаємовідносин okazалися неефективними. Втім, військові сили євпатритів, порівняно з кількістю вільних общинників, виявилися недостатніми для тиранії. Тому афінська спільнота мусила знайти мирний шлях спасіння своєї єдності.

Принцип договору вести життя разом без насилля зберігався, і це дало можливість Солону знайти загальне зрозуміння і реформувати публічне життя полісу. З доби законодавчих реформ Солона лексема «мир» була доповнена правовим сенсом, ознакою імперативної норми, яка затверджувалась у писаному праві (*engraphos nomos*) і неписаному праві (*agagraphos nomos*) – моральних принципах [20, с. 467]. Право і мир отримали зміст взаємозамінних і взаємозалежних раціональних категорій, що формують поняття справедливого – закону, що упорядковує і береже поліс від безладдя. Природу цього явища розкриває Г. Кельзен: «право – це фактично наказ для просування миру. Його мета полягає в тому, щоб забезпечити мирне спільне життя групи осіб таким чином, щоб вони могли мирним шляхом залагодити свої неминучі конфлікти; тобто без застосування сили, відповідно до порядку, дійсного для всіх. Цей порядок і є законом» [21, с. 11].

Отже, мир як *justa causa* (законна причина), правоустановчий принцип, і право як легітимація аксіологічних норм і засіб збереження світопорядку стають відправними категоріями політико-правового ладу античності. В цих умовах справедливість стосовно миру, права, дружби та необхідності досягати злагоди на всіх рівнях соціального життя виконувала вторинну функцію.

Взаємозалежність миру і війни. Слід нагадати, що протягом перших століть давньогрецької історії мир був нічим іншим, як договірною безперервністю стану війни між полюсами, трохи більшим ніж перепочинок, а після закінчення терміну дії знайденого договору сторони автоматично поверталися до природного стану «війни всіх проти всіх». В античному світі війна була природним компонентом, таким як рабство.

Такий стан, певно, був обумовлений уявленням давніх греків, що війна є кращим засобом доказу могутності свого полісу, виявленням високого рівня солідарності товариства з могутністю богів – *patris* усвідомлювався як вища, наділена божественною владою сутність. Тому війна мусила перевірити природу полісу і виявити волю богів стосовно ворогуючих сторін. Саме тому в Давній Греції війна мала характер турніру між рівними супротивниками. Така форма війни вважалася справедливою, оскільки кожна зі сторін може довести свою більшу природну причетність до влади богів і виявити сакральну могутність товариства

в його єдності. В результаті один поліс отримував статус вищого суверена, що наказує, тобто отримував право на поширення свого етосу на інші народи. Ця ідея доволі чітко визначена у «Мелійському діалозі» Фукидида, де стверджується: «сильні роблять те, що можуть, а слабкі страждають, що мусять <...> це не те, що ми були першими, хто прийняв цей закон або діяв згідно з ним, коли був прийнятий: ми виявили, що він існував до нас, і залишимо його існувати вічно після нас; усе, що ми робимо, – це використовуємо його, знаючи, що ви та всі інші, маючи таку саму владу, як і ми, зробили б те саме, що й ми» [22, с. 24].

Іншу форму війна отримала в греко-персидських війнах та незгасаючому конфлікті між Спартою і Афінами талассакрагією. Вона оцінювалась як вторгнення хаосу в «наш світ», посягання ворожої сили на сакральну землю союзу богів і вільної спільноти. Втім, незважаючи на всю антилюдську військових дій, всі війни завершувались договором ворогуючих сторін, де вищий суверен визначав формулу миру переможеним. В цьому разі підтверджується Гоббсова теза: війна передумує миру, формуючи його сталість.

Іншу модель пошуку форм миру між ворогуючими сторонами виробили римляни. Не буде зайвим зазначити, що римляни були войовничим народом європейської цивілізації, і, певно, ця риса спонукала їх виробити структуровані механізми контролю переходу своєї спільноти зі стану миру до стану війни, і навпаки. Система прогнозування війни мала початок наказом царя Нуми Помпілія (VII ст. до н.е.) створити колегію феціалів («охоронці миру» Плутарх). Колегія базувала свою діяльність на звичаях італійських народів, які згодом стали основою феціального права (*jus fetiale*) Риму. Завдяки рішенням колегії феціалів римляни спочатку визначали, чи є певна війна справедливою і законною, а вже потім розпочинали військові дії. Також до функцій колегії феціалів належало визначення попередніх вимог до народу, якому планувалось оголошення війни, проведення мирних переговорів із супротивником і, нарешті, після колегіального рішення народних зборів і Сенату, ритуальне проголошення війни [23]. Таким чином, метою колегії феціалів було збереження *concordia* римської спільноти, виправдання необхідності військових дій і визначення параметрів договору з підкореним народом про форму миру. Втім, незважаючи на наявність структурного механізму контролю війни, двері храму Януса (уособлення хаосу) у «вічному місті» здебільшого були відкритими – вони зазначали, що *Pax*

Romana постійно загрожував безлад війни.

Висновки. Антична лексема «мир» є відзнакою Космосу, станом тривалої рівноваги миру протидіючих елементів. Мир досягається колективним мистецтвом народу. Спільність визначає сенси миру, які отримують багатовимірність, багатовекторність і динамізм. Тому форми миру завжди залишаються полемічними. Ця особливість обумовлена міфо-політеїстичною і договірною природою цього поняття та визначається необхідністю тлумачити волю богів, пошуком колективного рішення в той чи іншій конфліктній ситуації. При цьому вироблення сумісних уявлень відбувались за двоякої умови, як-от необхідність забезпечити стабільність і безпеку етосу народу і залишити незмінними усталені форми солідарності спільноти, які закладені в принципі ненасилля, свободи, право кожного визначати критерії загального Блага і щастя.

Античні фабули миру формувались у трьох послідовних і взаємозалежних колах – культурних практиках народу. Перше коло встановлювало мир народу з богами: освячувалась огорожена земля народу, яка охоронялась кільцем воїнів. Їхнє внутрішнє життя ґрунтувалось на принципі «геометричної рівності», відданості встановленому богами і людьми сакральному порядку. Друге коло миру досягалось поміркованим договірним союзом домогосподарств, общин і народів, затвердженням завершеної спільноти (*патріс*), де панував публічний простір обговорення і оголошення політико-правових норм. Цей мир мав ознаки раціоналізації, колективного визначення меж свободи, прав і обов'язків громадян поліса. Третє коло миру є динамічним процесом самовдосконалення товаришів – союзу друзів, які сумісно вирішували поточні питання співжиття.

Здобутий трьома колами злагоди мир отримав правоустановчий статус: він є легітимізованою причиною остаточно затверджувати політичний і правовий порядок окремої спільноти, її ключових категорій, як-от право, справедливість, закон, громадянство. Велика кількість античних понять – етос, *orbis*, поліс, дружба, *пotos*, право, злагода, благо, щастя, і навіть війна (як засіб знайдення найдосконалішого етосу) – включають поняття миру.

Перспективами подальшого дослідження проблеми є розвідка давньоєврейських та ранньохристиянських концептів миру, їх співвідношення з античними фабулами миру.

Список використаних джерел

1. Бадью А. Століття / пер. з фр. А. Репа. Львів: Кальварія. Київ: Ніка-Центр, 2014. 303 с.
2. Гюсслер В. Практична філософія у сучасному світі / пер. з нім., прим. та післямова А. Єрмоленка. Київ: Лібра, 2003. 248 с.
3. Генік М. Методологічні проблеми міждисциплінарних досліджень миру. *Political studies*. 2021. № 1. С. 8–21.
4. Rupesinghe K. Forms of violence and its transformation. The culture of violence / ed. by K. Rupesinghe, M. Rubio. United Nations University Press. Tokyo-New York; Paris. 1994. P. 14–41. URL: https://collections.unu.edu/eserv/UNU:8725/The_culture_of_violence.pdf.
5. Kurt A. Raaflaub. Conceptualizing and Theorizing Peace in Ancient Greece. *Transactions of the American Philological Association*. 2009. Vol. 139. No. 2. P. 225–250. URL: <https://www.jstor.org/stable/40651971>.
6. Rhodes P. J. Making and breaking treaties in the Greek world. *War and Peace in Ancient and Medieval History* / ed. by Philip de Souza and John France. Cambridge University Press. 2008. P. 6–27.
7. Carlos A. Martins de Jesus. The construction of the image of peace in Ancient Greece: a few literary and iconographic evidences. *Synthesis*. 2010. Vol. 17. P. 25–25. URL: <https://www.scielo.org/ar/pdf/synth/v17/v17a03.pdf>.
8. Rosenstein Nathan, Rome at war. Farms, families, and death in the middle republic. University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2004. P. 339.
9. Lawrence A. Tritle. A New History of the Peloponnesian War. Malden, Mass.: Wiley-Blackwell. 2010. P. xxvi, 287.
10. Паніна І. Дослідження миру: основні теоретичні перспективи. *Політичне життя*. 2022. № 1. С. 92–107.

11. Ситник Г. Філософія війни та миру: курс лекцій. Київ: ТОВ «САК Лтд», 2023. 118 с.
12. Кассен Б. «Порядок для поліса»: значення «κόσμος». *Європейський словник філософій: лексикон неперекладностей* / пер. з фр. Т. 3. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 42–43.
13. Сватко Ю. Світ античного космосу і антична модель філософування: культурно-історичний та історико-філософський коментар. *Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*. 2009. Т. 89. С. 5–11.
14. Schmitt C. The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum / translated and Annotated by G. L. Ulmen Telos Press Publishing, 2006. URL: <https://fenix.iseg.ulisboa.pt/downloadFile/281608120802996>.
15. Платон. Горгій / Риторика: навч. посіб. / Г. Сагач. Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2000. С. 319–405.
16. Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. Мефістофель і андрогін. Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання / пер. Г. Кьорян, В. Сахна. Київ: Основи, 2001. 592 с.
17. Маламуд Ш. Мир. *Європейський словник філософій: лексикон неперекладностей*. Т. 1. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. С. 345–351.
18. Finnis John. Natural Law and Natural Rights. Oxford University Press. 2011. 494 p. URL: <https://etica.uazuay.edu.ec/sites/etica.uazuay.edu.ec/files/public/Natural%20>.
19. Арістотель. Нікомахова етика / пер. з давньогрец. В. Ставнюк. Київ: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
20. Райнер Й. Право. Античність. Історія європейської ментальності / за ред. П. Дентцельбахера. Львів : Літопис, 2019. С. 464–483.
21. Абашнік В. О. Ганс Кельзен (1881–1973) Про війну та мир. *Людина, суспільство, комунікативні технології: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. 25 жов. 2024 р. / відп. за вип. І. В. Толстов*. Харків: УкрДУЗТ, 2024. С. 8–13.
22. Richmond O. P. Peace: A Very Short Introduction. Oxford University Press: NY, 2014. 160 p. URL: <https://dokumen.pub/peace-a-very-short-introduction-2nbsped-0192857029-9780192857026.html>.
23. Денисенко В. В. Феціальне право у стародавньому Римі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 28. С. 4–7.

References

1. Badiu, A. (2014). *Stolittia [Centurie]* / per. z fr. A. Riepa. Lviv: Vydavnytstvo Kalvariia; Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].
2. Hosle, V. (2003). *Praktychna filosofia u suchasnomu sviti [Practical Philosophy in the Modern World]* / per. z nim., prym. ta pisliamova A. Yermolenka. Kyiv: Libra [in Ukrainian].
3. Genyk, M. (2021). Metodolohichni problemy mizhdysyplinarnykh doslidzhen myru [Methodological problems of interdisciplinary peace studies]. *Political studies*, 1, 8–21 [in Ukrainian].
4. Kumar Rupesinghe (1994). Forms of violence and its transformation. The culture of violence Edited by Kumar Rupesinghe and Marcial Rubio C. United Nations University Press. Tokyo*New York*Paris. P. 14–41. Retrieved from: https://collections.unu.edu/eserv/UNU:8725/The_culture_of_violence.pdf [in English].
5. Kurt A. Raaflaub (2009). Conceptualizing and Theorizing Peace in Ancient Greece. *Transactions of the American Philological Association*. Vol. 139, No. 2, pp. 225–250. Retrieved from: <https://www.jstor.org/stable/40651971> [in English].
6. Rhodes, P. J. (2008). Making and breaking treaties in the Greek world / War and Peace in Ancient and Medieval History / edited by Philip de Souza and John France. Cambridge University Press. P. 6–27 [in English].
7. Carlos, A. (2010). Martins de Jesus. The construction of the image of peace in Ancient Greece: a few literary and iconographic evidences. *Synthesis*, vol. 17, pp. 25–25. URL: <https://www.scielo.org.ar/pdf/synth/v17/v17a03.pdf> [in English].
8. Rosenstein Nathan, Rome at war. (2004). Farms, families, and death in the middle republic. University of North Carolina Press, Chapel Hill. P. 339 [in English].
9. Lawrence A. Tritle. (2010). A New History of the Peloponnesian War. Malden, Mass.: Wiley-Blackwell. P. xxvi, 287 [in English].
10. Panina, I. H. (2022). Doslidzhennia myru: osnovni teoretychni perspektyvy [The Study of Peace and the main theoretical perspectives]. *Politychne zhyttia*, 1, 92–107 [in Ukrainian].
11. Sytnyk, H. P. (2023). *Filosofia viiny ta myru: kurs lektsii [Philosophy of War and Peace: Course of Lectures]*. Kyiv: TOV “SAK Ltd” [in Ukrainian].
12. Kassen, B. (2013). “Poriadok dla polisa”: znachennia “κόσμος”. *Yevropeyskyi slovnyk filosofii: Leksekon neperekladnostei [“Order for the polis”: the meaning of “κόσμος”. European Dictionary of Philosophies: Lexicon of Untranslatables]* / per. z fr. Т. 3. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, s. 42–43 [in Ukrainian].
13. Cvatko, Yu. I. (2009). Svit antychnoho kosmosu i antychna model filosofuvannia: kulturno-istorychnyi ta istoryko-filosofskyi komentar [The World of the Ancient Cosmos and the Ancient Model of Philosophizing: Cultural-Historical and Historical-Philosophical Commentary]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Filosofiia ta relihiieznavstvo*. Vol. 89, S. 5–11 [in Ukrainian].
14. Carl Schmitt (2006). The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum. Translated and Annotated by G.L. Ulmen Telos Press Publishing. Retrieved from: <https://fenix.iseg.ulisboa.pt/downloadFile/281608120802996> [in English].
15. Platon. Horhii / Sahach H. Pytopyka [Plato. Gorgia / Sagach G. Rhetoric]: navch. posib (2000). Kyiv: Vydavnychi dim “In Yure”. S. 319–405 [in Ukrainian].
16. Eliade, M. (2001). Sviashchenne i myrske. Mify, snovydinna i misterii. Mefistofel i androhin. Okulytzm, vorozhbystvo ta kulturni upodobannia [Sacred and secular. Myths, dreams and mysteries. Mephistopheles and the androgyne. Occultism, fortune-telling and cultural preferences] / per. H. Korian, V. Sakhna. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
17. Malamud, Sh. (2009). Myr. *Yevropeyskyi slovnyk filosofii: Leksykon neperekladnostei [Mir. European dictionary of philosophies: Lexicon of untranslatables]*. Т. 1. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, s. 345–351 [in Ukrainian].
18. Finnis, John. (2011). Natural Law and Natural Rights. Oxford University Press. Retrieved from: <https://etica.uazuay.edu.ec/>

sites/etica.uazuay.edu.ec/files/public/Natural% [in English].

19. Aristotel. Nikomakhova etyka [Aristotle. Nicomachean Ethics] (2002). / per. z davnohrets. V. Stavniuk. Kyiv: Akvilon-Plus [in Ukrainian].

20. Rainer, Y. (2019). Pravo. Antychnist. Istoriia yevropeiskoi mentalnosti [Rights. Antiquity. History of European Mentality] / za red. P. Denttselbakhera. Lviv: Litopys, s. 464–483 [in Ukrainian].

21. Abashnik, V. (2024). Hans Kelzen (1881–1973) Pro viinu ta myr. Liudyna, suspilstvo, komunikatyvni tekhnolohii [Hans Kelsen (1881–1973) On War and Peace. Man, Society, Communicative Technologies]: materialy XII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. 25 zhov. 2024 r. / vidp. za vyp. I.. Tolstov. Kharkiv: UkrDUZT, s. 8–13 [in Ukrainian].

22. Richmond, O. (2014). Peace: A Very Short Introduction. Oxford University Press: NY. Retrieved from: <https://dokumen.pub/peace-a-very-short-introduction-2nbsped-0192857029-9780192857026.html> [in English].

23. Denysenko, V. (2017). Fetsialne pravo u starodavnomu Rymi [Fetial law in ancient Rome]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, 28, 4–7 [in Ukrainian].

Turenko Oleh,

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,

Professor at the Department of General Legal Disciplines Faculty No. 3

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4653-4731>

ANCIENT PEACE FABLES – HISTORICAL AND LEGAL ANALYSIS

The political and legal meanings of the lexeme “peace” in the imagined worldview of the ancient Greeks and Romans are investigated. The ancient lexeme “peace” is a sign of the Cosmos, a state of long-term equilibrium-measure of opposing elements. Peace is achieved by collective motivation, the art of the people. Community determines the meanings of peace, which receive multidimensionality, multivectority and dynamism. Therefore, the forms of peace always remain polemical. This feature is due to the mytho-polytheistic and contractual nature of this concept and is determined by the need to interpret the will of the gods, find a collective solution in a particular conflict situation. At the same time, the development of compatible ideas took place under two conditions: the need to ensure the stability and security of the ethos of the people and the second, to leave unchanged the established forms of community solidarity, which are based on the principle of non-violence, freedom, the right of everyone to determine the criteria of the common Good and happiness.

Ancient plots of peace were formed in three successive and interdependent circles – the cultural practices of the people. The first circle established the peace of the people with the gods – the fenced land of the people was consecrated, which was protected by a ring of warriors. Their inner life was based on the principle of “geometric equality”, on devotion to the sacred order established by the gods and people. The second circle of peace was achieved by a moderate contractual union of households, communities and peoples, by the approval of a complete community (πατρις), where the public space for discussion and announcement of political and legal norms prevailed. This peace had signs of rationalization, collective definition of the boundaries of freedom, rights and obligations of citizens of the polis. The third circle of peace is a dynamic process of self-improvement of comrades – an alliance of friends who jointly resolved current issues of coexistence.

The peace achieved by the three circles of harmony received a legal status – it is a legitimized reason for finally approving the political and legal order of a separate community, its key categories: right, justice, law, citizenship, etc. A large number of ancient concepts – ethos, orbis, polis, friendship, nomos, harmony, goodness, happiness, and even war (as a means of finding the most perfect ethos) include the concept of peace.

Key words: antiquity, peace, treaty, political and legal order.

Надіслано до редколегії 29.04.2025